

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.20>**Антонюк У. В.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОСТУПУ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Анотація. У межах даного дослідження проведено аналіз правових аспектів механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації в Україні в умовах військової агресії. У статті, на основі аналізу норм чинного законодавства України, визначено основні обмеження щодо доступу до екологічної інформації в умовах воєнного стану, а також заходи інформаційної безпеки, які застосовуються в умовах воєнного стану. Констатовано, що незважаючи на війну в Україні, та її наслідки, доступ до екологічної інформації повинен забезпечуватись. Пов'язано це з тим, що доступ до екологічної інформації є важливою гарантією реалізації та захисту права кожного на чисте і безпечне для життя та здоров'я довкілля. Більше того, саме в умовах воєнного стану якісний та оперативний доступ до публічної екологічної інформації є необхідною умовою і для забезпечення належного функціонування державних та громадських інституцій, і навколишнього природного середовища, оскільки від цього залежить нормальна життєдіяльність, безпека, і, зрештою, життя та здоров'я людей. Безумовно, що цей доступ для громадян у межах всієї території держави, зважаючи на повномасштабне військове вторгнення, неможливо гарантувати та забезпечити повною мірою, як це мало місце в умовах мирного часу. Військова агресія спровокувала цілу низку тимчасових обмежень та заходів інформаційної безпеки, які продиктовані умовами воєнного стану, і щодо вільного доступу до екологічної інформації також. Але, незважаючи на всі перешкоди та обмеження, навіть в умовах війни у екологічному законодавстві України продовжують напрацьовуватись та удосконалюватись механізми забезпечення доступу до екологічної інформації. Зокрема, основні напрацювання в законодавстві в умовах військової агресії стосуються удосконалення таких сфер як управління відходами, створення та функціонування національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів з метою забезпечення доступу громадськості до повних, узгоджених і достовірних даних про викиди та перенесення забруднювачів і відходів, а також внесення змін до поресурсового та природоохоронного законодавства України щодо державної системи моніторингу довкілля та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля тощо.

Ключові слова: інформація, екологічна інформація, екологічні права, охорона довкілля, воєнний стан, військова агресія, забезпечення екологічних прав.

Antonyuk U. V. Legal aspects of access to environmental information in Ukraine under martial law

Abstract. Within the framework of this study, an analysis of the legal aspects of the mechanism for implementing the right to access to environmental information in Ukraine under conditions of military aggression was carried out. The article, based on the analysis of the norms of the current legislation of Ukraine, defines the main restrictions on access to environmental information in the conditions of martial law, as well as information security measures that are applied in the conditions of martial law. It was established that despite the war in Ukraine and its consequences, access to environmental information should be ensured. This is due to the fact that access to environmental information is an important guarantee of the realization and protection of everyone's right to a clean and safe environment for life and health. Moreover, precisely in the conditions of martial law, high-quality and operational access to public environmental information is a necessary condition for ensuring the proper functioning of state and public institutions, and the natural environment, since normal life, safety, and, ultimately, life and health depend on it I am people. It is certain that this access for citizens within the entire territory of the state, in view of a full-scale military invasion, cannot be guaranteed and ensured to the full extent, as it was the case in peacetime. The military aggression provoked a whole series of temporary

restrictions and measures of information security, which are dictated by the conditions of martial law, and regarding free access to environmental information as well. But, despite all the obstacles and restrictions, even in the conditions of war, the mechanisms of ensuring the environmental legislation of Ukraine continue to be developed and improved access to environmental information. In particular, the main developments in the legislation in the conditions of military aggression relate to the improvement of such areas as waste management, the creation and functioning of the national register of emissions and transfers of pollutants in order to ensure public access to complete, consistent and reliable data on emissions and transfers of pollutants and waste, as well as the introduction changes to the resource and nature protection legislation of Ukraine regarding the state system of environmental monitoring and information support of management in the field of environment, etc.

Key words: *information, environmental information, environmental rights, environmental protection, martial law, military aggression, enforcement of environmental rights.*

Вступ. Військова агресія в Україні створила значні, суттєві та, навіть, невідворотні перешкоди для здійснення та реалізації основних прав та свобод людини і громадянина. У даному контексті, окрему увагу пропонуємо звернути на механізм реалізації права на вільний доступ до екологічної інформації та її поширення. Слід відзначити, що дані права гарантуються Конституцією України і передбачені у ст. 50 Основного Закону держави [1]. Відповідно до конституційної норми, кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення, і така інформація ніким не може бути засекречена. Забезпечення право доступу до екологічної інформації відіграє важливу роль у механізмі гарантування основних прав людини у мирний час, і зокрема, права кожного на чисте і безпечне для життя та здоров'я довкілля. Власне, в умовах війни реалізація права доступу до екологічної інформації також є не менш важливим правовим інструментом, здатним врятувати життя та вберегти здоров'я людини, оскільки завчасне інформування громадян про загрозу нападу, окупації тощо, може сприяти своєчасній евакуації населення, запобігти гуманітарним та екологічним катастрофам та вчиненню злочинів проти людяності, геноциду, екоциду тощо. Тому в умовах воєнного стану важливим є якісний та оперативний доступ до публічної екологічної інформації для забезпечення належного функціонування і державних, і громадських інституцій, і навколишнього природного середовища, оскільки від цього залежить нормальна життєдіяльність, безпека, і, зрештою, життя та здоров'я людей [2, с. 615–616].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання щодо охорони довкілля в цілому, та забезпечення доступу до екологічної інформації, зокрема, завжди було і продовжує залишатись об'єктом пильної та гострої уваги наукових дискусій представників найвідоміших українських наукових шкіл екологічного права, зокрема: В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкової, А.П. Гетьмана, І.І. Каракаша, Н.Р. Кобецької, В.В. Костицького, М.В. Красової, Н.Р. Малишевої, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги, Т.Є. Харитонові тощо. Водночас, відсутні комплексні дослідження щодо доступу до екологічної інформації саме в умовах війни в Україні через повномасштабне вторгнення, яке розпочалось у лютому 2022 року.

Виклад основного матеріалу. Правові основи доступу до інформації в цілому, та екологічної інформації, зокрема, визначено Законами України «Про інформацію» [3], «Про доступ до публічної інформації» [4] тощо. До основних гарантій забезпечення права на інформацію в цілому, слід віднести наступні:

- створення механізму реалізації права на інформацію;
- створення можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів;
- обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення;
- обов'язок суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;

– здійснення державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію;

– встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію [5, с. 103].

Безумовно, що в умовах повномасштабного вторгнення та військової агресії, створити дієві передумови та механізми для вільного доступу до екологічної інформації набагато складніше, ніж в умовах мирного часу, а, інколи, на окупованих територіях, неможливо. Зокрема, йдеться:

– про створення можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів;

– про забезпечення інформування громадськості та засобів масової інформації про екологічно значиму діяльність і прийняті рішення суб'єктами владних повноважень;

– про забезпечення доступу запитувачів до інформації;

– про здійснення державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію тощо.

Тому, реалізувати всі ці гарантії доступу до екологічної інформації важко і складно, оскільки в умовах воєнного стану багато державних сервісів призупинили свою роботу або працюють з обмеженнями як через загрозу національній безпеці, так і через відсутність реальної можливості належного функціонування [6].

Також в умовах воєнного стану державою можуть бути запроваджені такі заходи інформаційної безпеки:

– контроль за змістом і поширенням інформації з метою обмеження або недопущення неправдивої інформації чи інформації, яка може завдати шкоди життю, здоров'ю людей та національній безпеці держави;

– обмежено доступ до окремих інформаційних ресурсів, які можуть містити ворожу пропаганду на території України;

– врегульовано роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництва, телерадіоорганізацій, телерадіоцен-

трів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військових і цивільного населення;

– заборонено роботу приймально-передатвальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

– спеціальний порядок оприлюднення публічної інформації на офіційних веб-сайтах під час дії обмежень у зв'язку з впровадженням воєнного стану;

– особливий порядок розгляду запитів на інформацію та відстрочки в їх задоволенні в умовах воєнного стану тощо [6].

Даний перелік обмежень не є вичерпним. Власне, необхідно розуміти, що в умовах повномасштабної війни та введення воєнного стану, тимчасово на підставі закону можуть обмежуватись і основні конституційні права громадян. У відповідності до ст. 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, при цьому не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [1]. Отже, право вільного доступу до екологічної інформації, як було зазначено вище, закріплено у ст. 50 Конституції України, а даної статті у переліку прав, які не підлягають обмеженням не визначено. Тому можемо зробити висновок, що екологічні права можуть підлягати тимчасовим обмеженням в умовах воєнного стану. При цьому йдеться не лише про обмеження права вільного доступу до екологічної інформації, але й права кожного на чисте і безпечне для життя та здоров'я довкілля, права на відшкодування екологічної шкоди, права на поширення екологічної інформації.

Крім того, в Указі Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022 [7], у п. 3 також йдеться про тимчасові, на період дії правового режиму воєнного стану, обмеження кон-

ституційних прав і свобод людини і громадянина, які передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України. Але у даному переліку знову ж таки немає вказівки на ст. 50 Конституції України, а отже, екологічні права не підлягають тимчасовим обмеженням на час дії воєнного стану з точки зору закону.

З огляду на зазначене вище, в умовах воєнного стану, право вільного доступу до інформації про стан довкілля та якість харчових продуктів і предметів побуту, в цілому, може бути тимчасово обмеженим. Водночас, на наше переконання, обмежувати дане право в умовах війни недоцільно, оскільки своєчасне доведення публічної екологічної інформації до громадськості може зберегти життя та здоров'я громадян, а також запобігти або відвернути інші негативні наслідки для довкілля і людської життєдіяльності. До речі, про рекомендацію не обмежувати право доступу до екологічної інформації йдеться і в роз'ясненнях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [6].

Отже, впливають зазначені вище обмеження з відповідних положень Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [7]. На наше переконання, такі обмеження можуть істотно ускладнювати та навіть перешкоджати можливості громадян реалізовувати доступ до екологічної інформації. Але дані обмеження не спрямовані на те, щоб «ущемити» можливості доступу громадян до екологічної інформації, а є необхідною вимогою складних умов воєнного стану в Україні у зв'язку з військовою агресією.

Крім того, незважаючи на війну в Україні, на сьогоднішній день, у складних умовах воєнного стану, напрацьовано цілу низку нормативно-правових актів, які спрямовані у подальшому, на забезпечення вільного доступу громадян до екологічної інформації. Зокрема, йдеться про прийнятий, в умовах війни, 20 червня 2022 року Закон України «Про управління відходами» [8]. І хоча даний закон вступить в дію лише через рік – у липні 2023 року, його прийняття у таких складних умовах війни, має надзвичайно цінне значення не лише у контексті адаптації екологічного законодавства України до європейських

стандартів охорони довкілля та управління відходами, але і є важливою гарантією захисту екологічних прав громадян, зокрема, і права на вільний доступ до екологічної інформації.

Прийняття спеціального закону щодо управління відходами в Україні в умовах військової агресії, в черговий раз засвідчує, що питання охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки є актуальними навіть в умовах війни і потребують нагального реагування з боку держави. Сьогодні, коли закон ще не вступив в дію, дуже складно оцінити його позитивні чи негативні перспективи. Безумовно, що даний закон містить як ряд необхідних європейських системних кроків щодо управління відходами, так і має недоліки та недоопрацювання, на які, цілком слушно, вказують представники громадськості [9]. Тому, у сучасних умовах, важливо, наскільки це можливо у воєнний час, налагодити діалог державних та громадських інституцій щодо створення у перспективі європейської моделі поводження з відходами та дієвих і ефективних механізмів управління відходами в Україні з метою забезпечення та захисту права кожного на чисте і безпечне для життя і здоров'я довкілля та пов'язані з ним права.

Ще однією гарантією забезпечення доступу до екологічної інформації є прийнятий в умовах війни в Україні, 20 вересня 2022 року Закон України «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів» [10], який набере чинності 08 жовтня 2023 року. У преамбулі даного нормативно-правового акту зазначено, що він визначає правові та організаційні засади створення та функціонування Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів з метою забезпечення доступу громадськості до повних, узгоджених і достовірних даних про викиди та перенесення забруднювачів і відходів. Одним із основних принципів реєстрації викидів та перенесення забруднювачів і відходів, які передбачені у ст. 4 зазначеного Закону є забезпечення участі громадськості у процесах створення та вдосконалення функціонування Реєстру, а також вільного доступу громадськості до Реєстру, звітів операторів, довідок про дифузні джерела, звітів уповноваженого органу [10].

Також, 16 листопада 2022 року було прийнято постанову Верховної Ради України № 2768-IX «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» [11]. Даним законопроектом визначені основні засади створення і функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем, загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення прийняття управлінських рішень і доступу до екологічної інформації та взаємодії її галузевих складових, закріплення принципу, згідно з яким інформаційні потреби управління в галузі охорони навколишнього природного середовища є основою для формування та функціонування державної системи моніторингу довкілля, функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, здійснення державної статистичної діяльності, ведення державного обліку у галузі охорони навколишнього природного середовища, ведення державних кадастрів природних ресурсів, нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища, здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також планування і здійснення природоохоронної діяльності та відтворення цього принципу у відповідних актах галузевого законодавства [12]. Також законопроект впорядковує та системно викладає терміни і положення щодо визначення екологічної інформації та механізмів забезпечення доступу до неї через низку змін та доповнень у поресурсовому та

природоохоронному законодавстві України, законодавстві про інформацію.

Висновки. Таким чином, незважаючи на війну в Україні, та її наслідки, доступ до екологічної інформації повинен забезпечуватись. Оскільки, доступ до екологічної інформації є важливою гарантією реалізації та захисту права кожного на чисте і безпечне для життя та здоров'я довкілля. Безумовно, що цей доступ для громадян у межах всієї території держави, зважаючи на повномасштабне військове вторгнення, неможливо гарантувати та забезпечити повною мірою, як це мало місце в умовах мирного часу. Військова агресія спровокувала цілу низку тимчасових обмежень та заходів інформаційної безпеки, які продиктовані умовами воєнного стану, і щодо вільного доступу до екологічної інформації також. Але, незважаючи на всі перешкоди та обмеження, навіть в умовах війни у екологічному законодавстві України продовжують напрацьовуватись та удосконалюватись механізми забезпечення доступу до екологічної інформації, оскільки від цього залежить реалізація та захист екологічних прав громадян. Зокрема, основні напрацювання в умовах військової агресії стосуються удосконалення таких сфер як управління відходами, створення та функціонування Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів з метою забезпечення доступу громадськості до повних, узгоджених і достовірних даних про викиди та перенесення забруднювачів і відходів, а також внесення змін до поресурсового та природоохоронного законодавства України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Антонюк У.В. Право на екологічну інформацію в Україні в умовах воєнного стану: окремі аспекти / Scientific research in the modern world. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Editor Komarytsky M.L. Canada, Toronto: Perfect Publishing. 2023. Pp. 614–617. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-9-11.02.2023.pdf> (дата звернення 22 лютого 2023 року).
3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

5. Антонюк У.В. Правове регулювання доступу до інформації про якість харчових продуктів як гарантія забезпечення екологічних прав в Україні. Scientific Foundations of State and Law: collective monograph / Karпова N., Piestsov R., Makarova O., Konchakovska V., Karnaukh A. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2022. P. 102–127, 284–316.

6. Особливості реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (роз'яснення підготовлені за сприяння експерта з доступу до інформації О. Кабанова (ГО «Центр доступу до інформації»). URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/rozyasnennya-shchodo-doderzhannya-prava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022.docx> (дата звернення 22 лютого 2023 року).

7. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення 22 лютого 2023 року).

8. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення 22 лютого 2023 року).

9. Романко С. Чи достатньо нового Закону для впровадження європейської системи управління відходами в Україні. URL: <https://dixigroup.org/comment/chi-dostatno-novogo-zakonu-dlya-vprovadzhennya-%D1%94vropejsko%D1%97-sistemi-upravlinnya-vidhodami-v-ukra%D1%97ni/> (дата звернення 22 лютого 2023 року).

10. Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів: Закон України від 20 вересня 2022 року № 2614-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-20#Text> (дата звернення 22 лютого 2023 року).

11. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля: постанова Верховної Ради України від 16 листопада 2022 року № 2768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-20#Text> (дата звернення 22 лютого 2023 року).

12. Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина»: Аналізуємо діяльність і бездіяльність влади навіть під час війни. *Екоревізор*. 2022. № 8. Травень – липень. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/ekorevizor-8-traven-lypen-2022/> (дата звернення 22 лютого 2023 року).